

Список використаної літератури.

1. Matthew Fisher, Mariel K. Goddu, Frank C. Keil, (2015), Searching for Explanations: How the Internet Inflates Estimates of Internal Knowledge, Journal of Experimental Psychology: General, No. 3, 674–687.
2. Зінченко, О. В., (2016), Емпіричне дослідження зв'язку поняттєвого мислення підлітків із характеристиками інтернет-спілкування, Науковий вісник Херсонського державного університету, Серія : Психологічні науки, Вип. 1(2)., с. 34-38, [Електронний ресурс] [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_1\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_1(2)_8).
3. Богачева, Н. В., (2015), Индивидуально-стилевые особенности взрослых игроков (на материале компьютерных игр) автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. псих. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии», Москва, 36 с.

РЕФОРМА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

УДК 159.371.263

*Томчук М. І.,
доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри психології,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність проблеми. В концептуальних засадах реформування шкільної освіти передбачається гуманістичний підхід до навчання, збереження цінностей дитинства, створення адекватного навчально-предметного середовища, психологічного комфорту та сприяння розвитку творчості учнів. В контексті цього запропоновані нові підходи, організаційно-методичні заходи щодо реформування початкової освіти, які дещо по-різному тлумачаться педагогами, батьками. Часто за організаційно-педагогічними, методичними інноваціями щодо трансформацій в освіті не помічається глибокий психологічний сенс такої суспільно-значущої діяльності. Саме тому **метою нашої роботи** є теоретико-методологічне, психологічне обґрунтування окремих нововведень, яких має зазнати українська початкова школа в найближчі роки.

Виклад основного матеріалу. У програмі реформування початкової освіти з'явилась низка нових понять, категорій, які, як засвідчує проведене нами опитування педагогів, що проходять підвищення кваліфікації у Вінницькій академії неперервної освіти, по-різному ними розуміються, тлумачаться, часто не усвідомлюється їх психологічна сутність. Це стосується, зокрема таких дефініцій як «компетентність і компетенції», «інклюзивна освіта», «навчальні центри», «психологічно безпечне середовище», «комфортне середовище» та ін.

Щодо останнього, то психологічно безпечне середовище, яке мають створити для дітей дорослі (педагоги, менеджери освіти, батьки та ін.), це те оточення, у якому дитина, учень почувують себе захищеними, яке не створює у них деструктивних психічних станів (тривоги, страхів, агресії), негативних поведінкових реагувань у ситуаціях дезадаптованості. Учень першого класу має почувати себе майже як вдома, з любимими батьками. Як засвідчило проведене нами опитування, близько 30 % педагогів, комфортне психологічне середовище ототожнюють із поняттям комфортне середовище. У цьому контексті окремі дорослі (батьки, педагоги) уявляють собі це як повне задоволення будь-яких потреб, забаганок, примх дітей, відсторонення їх, у певній мірі, від активної участі у колективній освітній взаємодії. На нашу думку, у ситуації абсолютно повного задоволення вітальних, емоційно-духовних, матеріальних потреб дитини у неї не появляються внутрішньоособистісні протиріччя, суперечності, які є рушіями її психічного розвитку (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк та ін.). Достатньо високий рівень комфорту має бути створений для учнів лише стосовно середовища оточення (зручні, комфортні парти, стільці, подушки для сидіння, килимки для лежання, нормальний температурний режим, харчування тощо). Абсолютного комфорту для дитини немає бути у пізнавальній сфері. Саме, з врахуванням індивідуальних можливостей учнів, а саме, з позицій неоднакових рівнів їх підготовленості, зон їх актуального та найближчого розвитку (Виготський, Л.С., 1983), педагог має через різні зміст, складність інтелектуального, чи фізичного навантаження, створити для дитини певне протиріччя, яке при допомозі освітянина вона має сама подолати, зазнаючи при цьому прогресивних особистісних змін, трансформацій. З позицій діяльнісного підходу до розвитку людського індивіда (Леонтьєв, О.М., 1977), поза активністю, у випадку бездіяльності, яка у більшості випадків проявляється у індивідів, що живуть в абсолютно комфортних умовах, необхідного розвитку особистість того чи іншого віку не досягне, або ж, навпаки, може відбутися у певній мірі її деградація.

Актуальною проблемою, над якою постійно працюють вчителі початкових класів є управління ще нестійкою у цьому віці увагою дітей. За даними наших досліджень, довільність уваги проявляється лише у 15-20 % першокласників, і то вона проявляється протягом кількох хвилин. Адже довільність психічних пізнавальних функцій, яка забезпечується завдяки увазі, є психологічним новоутворенням цього віку. Саме тому це вимагає від педагогів створення для дітей соціальної ситуації, умов для розвитку уваги. Однією з таких умов є періодичне перемикання уваги дітей з одного виду активності, діяльності на іншу (в умовах нової школи це періодична зміна освітнього простору, змісту освіти, методів подачі навчального матеріалу, активізація дітей тощо). Це також сприяє зниженню їх втоми, здійсненню релаксації, а разом з тим підтриманню їх інтелектуальної, фізичної активності протягом уроку.

Позитивним у реформі освіти, на нашу думку, є введення поняття «компетентності» учнів і психологізація його сутності. Деякі освітяни ототожнюють компетентність з поняттям досвід, яке в системі оінтегрує знання, навички та вміння особистості учня з певної галузі науки, сфери життєдіяльності. Безумовно, не може бути компетентною особистість у якої бракує досвіду. Проте компетентність, як здатність, як здібність особистості, як її готовність до виконання певної діяльності є поняттям більш ємним, системним. Досвід людини є переважно характеристикою рівня сформованості її пам'яті: словесно-логічної, рухової, образної, емоційної. Проте високодинамічна життєдіяльність людей в умовах сьогодення, не дозволяє досягати високих результатів лише за рахунок пам'яті, оскільки наявні знання, навички дуже швидко «старіють», стають неактуальними, їх необхідно постійно поповнювати, видозмінювати. Останнього можна досягти лише за рахунок здатності особистості до рефлексивного, творчого мислення, уяви, використання нестандартних, оригінальних способів, прийомів, підходів до вирішення життєвих проблем. У цьому випадку значну роль відіграють й інші психічні сфери дитини: емоційно-почуттєва, вольова, мотиваційна та ін. Тому компетентна особистість це та, у якої адекватно вимогам часу, сформовані ціннісно-смилова сфера, мотивація, спрямованість на досягнення соціально-значущої мети, інтелектуальна сфера, емоційно-вольова регуляція, а у кінцевому результаті, яка психологічно готова до розв'язання актуальних проблем, які ставить перед нею педагог, життя. Компетентна особистість (через систему компетентностей) це та, яка здатна творити, розв'язувати проблеми, знаходити оптимальний вихід з будь-якої ситуації. Саме тому в умовах, адекватно побудованого вчителем початкових класів, розвивального навчання та виховання, можна, за певних умов, зформувати у дітей закладені стандартом освіти компетентності. При цьому важливо враховувати індивідуальні можливості кожної дитини, зони її розвитку, схильності тощо. Останнє вимагає наявності оптимальної кількості дітей у класі (на нашу думку, у класі має бути 15 – 20 учнів) та й створення для вчителів початкових класів необхідних умов: їх фахової, психолого-педагогічної підготовки до роботи в умовах нової школи (така підготовка педагогів уже проводиться у Вінницькій академії неперервної освіти), звільнення їх від надмірних громадських доручень, переобтяжливих форм роботи. На нашу думку, такою дещо «паперотворчою» роботою може стати облік розвитку різних сфер дітей, запропонований Програмою Міжнародної асоціації «Крок за кроком». Згідно неї, у «Пораднику для вчителя» педагогам початкових класів (Бібік, Н.М., 2017) рекомендовано ведення контролю та обліку складної системи показників розвитку кожної дитини, які представлені на більш, ніж 20-ти сторінках тексту (лише для оформлення таких матеріалів потрібна окрема ставка статиста). А коли ж займатись власне індивідуальним психічним розвитком та адаптацією дитини. До того ж

розвиток когнітивної сфери дитини учителю пропонується виявляти за такими, наприклад, показниками: як вона «здатна моделювати проблеми», «визначати абстрактні критерії з метою класифікації», «може створювати математичні проблеми», «вміє... перевіряти гіпотези» та ін. Відверто, то такі речі не здатні робити сьогодні навіть окремі старшокласники.

Важлива роль, з точки зору психології, належить інтегрованому підходу до навчання дітей у початковій школі. Саме він має допомогти дитині системно, у взаємозв'язку, як єдине ціле зрозуміти природу, оточуючий світ. Таке навчання має синтезувати навчальні дисципліни, які учень засвоює у початковій школі, забезпечити їх цілісність і взаємодію. У цьому контексті, педагогу важливо проаналізувати рівень попереднього розвитку, соціалізації дитини, її обізнаність, критичність мислення і через реальні предметну взаємодію, дослідження явищ в природі, екскурсії та спостереження допомогти учню здійснити індивідуальну інтеграцію предметного світу. Цьому суттєво сприяє поява у молодших школярів такого психологічного новоутворення, як рефлексії. Варто розвивати у дітей не тільки здатність переосмислювати з моральних позицій свою поведінку, спілкування з іншими людьми, але й власні та чужі думки, емоції, почуття, ставлення тощо.

Актуальною психолого-педагогічною проблемою на сьогодні є створення психологічно сприятливого інклюзивного простору для розвитку дітей з особливими потребами. У цьому аспекті необхідно до роботи з такими учнями залучати асистентів педагогів, психологів, які мають відповідну підготовку (вона здійснюється вже другий рік поспіль в академії). Такі фахівці спільно з учителем початкових класів, батьками мають створити для кожної такої дитини індивідуальну програму особистісного розвитку, сприятливий психологічний простір, в якому дитина забуде про свої органічні порушення, первинний дефект, а оточення не створить, за словами Л.С. Виготського вторинний дефект. У контексті цього викладачі кафедри психології, лабораторія інклюзивної освіти проводять активну дослідну роботу з пошуку оптимальних варіантів навчання та виховання таких дітей.

Висновок. Таким чином, реформування початкової освіти передбачає не лише організаційні, методичні зміни в освітньому просторі, а найперше, зміну свідомості освітян, формування у них, найперше, психологічної готовності до їх реалізації.

Предметом подальшого вивчення стане розробка технологій психологічного, науково-методичного супроводу педагогів, батьків, дітей у процесі реалізації реформи в початковій освіті.

Список використаної літератури.

1. Виготський, Л.С., (1983), Проблемы развития психики, Педагогика, Москва, 368 с.